

З. А. КАНСТАНЦІНАВА
Рэспубліка Беларусь, г. Мінск

З ГІСТОРЫІ ЎТВАРЭННЯ ЦЭНТРАЛЬНАГА АПАРАТУ ЎЛАДЫ НА ТЭРЫТОРЫІ ЗАХОДНЯЙ ВОБЛАСЦІ І ФРОНТУ Ў ЛІСТАПАДЗЕ 1917 г.

Натуральным вынікам Кастрычніцкага перавароту ў Петраградзе была ўпарта барацьба мясцовых партыйных арганізацый за ўстанаўленне ў правінцыі ўлады Саветаў. З гэтай нагоды, а таксама імкнучыся надаць легітымнасць перавароту, бальшавікамі ў Мінску былі праведзены з'езды: Саветаў рабочых і салдацкіх дэпутатаў Заходняй вобласці, сялянскіх дэпутатаў Мінскай і Віленскай губерняў і II з'езд армій Заходняга фронту.

19 лістапада (2 снежня) пачаў работу III з'езд сялянскіх дэпутатаў Мінскай і Віленскай губерняў. На з'езд з'явіліся 337 дэлегатаў, у ліку якіх пераважалі беднякі і сярэдніякі. З'езд быў скліканы бальшавікамі, праходзіў пад іх кіраўніцтвам і адпаведна пад іх уплывам прымаў рашэнні. Па пытанні аб нацыянальным самавызначэнні Беларусі з'езд выказваўся за яе асобнае краёвае кіраванне ў складзе адзінай дзяржавы «...з вялікай рэвалюцыйнай Расіяй» [4, 284]. З'езд паставіў абраць новы камітэт у складзе 35 асоб і, дубліруючы рашэнні II Усерасійскага з'езда Саветаў, прызнаў неабходным аб'яднанне

новага выканкама Савета сялянскіх дэпутатаў з выканкамам Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў.

I. П. Несцераў (старшыня выканкама Савета сялянскіх дэпутатаў) адразу заявіў, што ён не прызнае з'езда і паўнамоцтваў сваіх не складае [4, 283]. Нягледзячы на яго пратэсты, быў абраны новы выканкам на чале з М. І. Крывашэіным. У адказ стары камітэт стаў збіраць яшчэ адзін сялянскі з'езд, адкрыццё якога было прызначана на 1 снежня. ВРК Заходняга фронту загадаў ад 25 лістапада (8 снежня) паставіць мяркуемы з'езд па-за законам, які ў мэтах барацьбы з контррэвалюцыяй забараняў праводзіць без дазволу ВРК з'езды, канферэнцыі і ўсялякія палітычныя мерапрыемствы. Загад таксама прадпісваў новаму выканкаму прыняць усе справы ад старога, а апошні лічыць звергнутым і ніякіх яго распараджэнняў не выконваць [1, 289]. Тым не менш на сялянскі з'езд старога выканкама з'ехаліся прадстаўнікі 69 валасцей. З прычыны малой колькасці дэлегатаў ён быў названы надзвычайным з'ездам сялян Мінскай губерні.

Становішча з двума выканкамамі абмяркоўвалася на трэцім пленарным пасяджэнні Абласнога выканкама Заходняй вобласці і фронту (АВК). Быў прапанаваны наступны спосаб па вырашэнні сітуацыі – аб'яднаць абодва камітэты ў адзін. Гэта прапанова выклікала адпор з боку бальшавікоў, якія лічылі дадзены крок немагчымым з прычыны асабістага складу старога выканкама, які «...стаіць за старую ўладу» [5, 3]. У выніку спрэчак было пастаноўлена распусціць стары выканкам, а ўсе яго справы перадаць зямельнаму аддзелу АВК [4, 314]. Рэалізаваць гэта рашэнне ўдалося толькі пасля арышту старшыні абласнога камітэта партыі сацыялістаў-рэвалюцыянераў I. П. Несцерава і старшыні выканкама Савета сялянскіх дэпутатаў I. Н. Макрэева, абранага на надзвычайным з'ездзе Мінскай губерні [6, л. 18]. Сваімі дзеяннямі бальшавікі ў чарговы раз паказалі нежаданне ісці на кампраміс, звычайку вырашаць спрэчныя пытанні шляхам сілы, а не дамоўленасцю.

19 лістапада адкрыўся з'езд Саветаў рабочых і салдацкіх дэпутатаў Заходняй вобласці. З 560 дэлегатаў бальшавікоў падтрымлівалі 460. Працуючы ў рэчышчы рашэнняў II Усерасійскага з'езда Саветаў, з'езд асудзіў сацыялістычныя партыі, якія яго

пакінулі у той час, калі паўстаўшыя рабочыя, салдаты, матросы змагаліся супраць кааліцыйнага буржуазнага Часовага ўрада. З'езд адобрыў дэкрэты, прынятыя II з'ездам Саветаў, а таксама падтрымаў савецкі ўрад. Быў абраны выканаўчы камітэт у складзе 35 асоб [3, 121].

Прызнаць вынікі і рашэнні гэтага з'езда ў якасці волевыяўлення беларускага народа даволі складана. У гарадскія Саветы дэпутаты абіраліся на фабрыках, заводах або прафесійным саюзам, а не ад усяго насельніцтва. А гэта ў большай ступені забяспечвала выбранне прадстаўнікоў пралетарыяту. Пры такім падыходзе па-за межамі выбаршчыкаў заставаліся інтэлігенцыя, капіталістычныя элементы, служачыя і інш., якія, нягледзячы на ідэалагічныя погляды бальшавікоў, таксама мелі права вырашаць лёс роднага краю.

I. М. Ігнаценка ў сваёй манаграфіі «Кастрычніцкая рэвалюцыя на Беларусі» прыходзіць да высновы, што ў працы гэтага з'езда амаль не прымалі ўдзел прадстаўнікі Магілёўскай і Віцебскай губерняў, а Мінская і Віленская былі прадстаўлены дэпутатамі толькі паловы ўсіх Саветаў [3, 121]. Гэта меркаванне грунтуецца на артыкуле газеты «Звезда», прысвечаным адкрыццю з'езда. Паведамленне ўтрымлівае звесткі аб прадстаўніцтве з'езда. Згодна з ім, на з'езд прыбылі дэпутаты ўсяго 16 Саветаў [1, 114]. Але калі ўгадаць колькасць дэлегатаў з'езда, то атрымліваецца, што з кожнага Савета было прыслана па 35 дэпутатаў. Памылковасць вываду заснавана на спецыфічных асаблівасцях такой крыніцы, як прэса. Газетныя паведамленні таго часу, нават афіцыйных друкаваных органаў, часта ўтрымлівалі памылкі, недакладную інфармацыю і т. п. Такім чынам, пытанне наконт прадстаўніцтва з'езда з прычыны адсутнасці дакладных крыніц пакуль што застаецца адкрытым.

20 лістапада (3 снежня) адбылося адкрыццё з'езда армій Заходняга фронту. Гэты з'езд адлюстроўваў новыя суадносіны палітычных сіл у краіне ўвогуле, і на Заходнім

фронце ў прыватнасці. З агульнай колькасці 714 дэлегатаў з правам рашаючага голасу было 633 і дарадчага – 81. Партыйны склад з'езда выглядаў так: бальшавікоў – 473, левых эсэраў – 74, правых эсэраў і цэнтрыстаў – 7, анархістаў – 5, меншавікоў – 24, беспартыйных – 103 [3, 114]. Старшынёй з'езда пераважнай большасцю галасоў быў абраны бальшавік А. Ф. Мяснікоў.

Даклад аб дзейнасці Франтавога камітэта зрабіў яго старшыня эсэр Кажэўнікаў. Крызіс, які перажывала партыя эсэраў, паставіў дакладчыка ў складаную сітуацыю, і ён засяродзіў увагу не на палітычнай дзейнасці камітэта, а на яго тэхнічнай рабоце. Ад партыі бальшавікоў з дакладам выступіў Мяснікоў. Ён абвінавачваў Франтавы камітэт у тым, што той стаў правадніком волі Часовага ўрада на Заходнім фронце, што адмовіўся ўдзельнічаць у рабоце II Усерасійскага з'езда Саветаў. Прадстаўнік меншавікоў гаварыў аб неправамернасці дзеянняў бальшавікоў, якія за два тыдні да выбараў Устаноўчага сходу арганізавалі ўзброенае паўстанне [3, 116].

Вышэйшым органам кіраўніцтва фронтам стаў новы Франтавы камітэт у складзе 100 чалавек. Выбары ў яго адбываліся па прынцыпу прапарцыянальнага прадстаўніцтва з'езда. Кандыдаты прызначаліся фракцыямі з'езда з складу асоб, якія маглі і не з'яўляцца дэлегатамі з'езда [4, 294]. Ад бальшавікоў было абрана 80, ад левых эсэраў – 10, ад меншавікоў – 4, ад правых эсэраў – 6 чалавек [6, л.86]. Звычайна паўнаўладнымі органамі, якія вырашалі палітычныя і гаспадарча-адміністрацыйныя пытанні, лічыліся з'езды Саветаў. А тут гэта функцыя была ўскладзена на Франтавы з'езд. Ён і прыняў рашэнне аб утварэнні адзінага для Заходняга фронту і Заходняй вобласці органа кіраўніцтва, які ў пастанове аб арганізацыі савецкай улады на гэтай тэрыторыі, надрукаванай у газеце «Советская правда», называецца Саветам рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў Заходняй вобласці і фронту.

26 лістапада 1917 г. ВРК Заходняга фронту прыняў рашэнне аб арганізацыі Абласнога выканаўчага камітэта Саветаў. Склад гэтага органа быў адпаведным складу Савета Заходняй вобласці і фронту, і паміж імі можна паставіць знак роўнасці, акрамя адной дэталі: Аблвыкамзах у адрозненне ад Савета аб'ядноўваў у сабе і выканаўчую, і заканадаўчую функцыі. Што тычыцца самога прынцыпу пабудовы абласнога органа кіравання, то ён у цэлым супадаў са структурай Усерасійскага цэнтральнага выканаўчага камітэта, якая была прынята 3 лістапада на пасяджэнні УЦВК.

Такім чынам, у лістападзе 1917 г. у Мінску прайшлі тры з'езды, на якіх аформілася унікальнае ваенна-цывільнае ўтварэнне з адзіным кіруючым цэнтрам – Заходняя вобласць і фронт. Зыходзячы з класавай і лакальнай абмежаванасці абодвух грамадзянскіх з'ездаў, можна ўпэўнена гаворыць, што яны не былі правамоцны вырашаць пытанні дзяржаўнага, палітычнага, адміністрацыйна-гаспадарчага ўладкавання Беларусі. Усё сказанае адносіцца яшчэ ў большай ступені да II Франтавога з'езда, удзельнікамі якога былі людзі, што выпадкова апынуліся на Беларусі.

1. Великая Октябрьская социалистическая революция в Белоруссии: Сб. докл. и материалов. Т. 2. Мн., 1957.
2. Гимпельсон Е. Г. Из истории строительства Советов (ноябрь 1917–июль 1918). М., 1958.
3. Ігнаценка І. М. Кастрычніцкая рэвалюцыя на Беларусі. Мн., 1995.
4. Из истории установления Советской власти в Белоруссии и образования БССР: Сб. докл. и материалов. Т.4. Мн., 1954.
5. Советская правда. 1917. 8 (21) декабря.
6. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь. Ф. 60. Воп. 3. С. 347.